

IJTIMOY PEDAGOGIK FAOLIYATDA BOLALARNING MOSLASHUV KO'NIKMALARINING SHAKLLANISHI

Sanginova Gulnoza Baxodirovna

Qo'qon Universiteti O'qituvchisi

Usmonova Dilyona Dilshodjon qizi

Maktabgacha Ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

+998958140630

udilyona@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20372852>

Annotatsiya: Ushbu ishda ijtimoiy pedagogikaning eng muhim yo'nalishlaridan biri bolalarning yangi muhitga moslashishi va bu jarayonda ijtimoiy pedagogning roli yoritilgan. Bolaning bog'cha, maktab yoki tengdoshlar davrasiga kirishib ketishi, ijtimoiy qoidalarni o'rganishi va o'z qobiliyatlarini namoyon qilishi ko'rib chiqilgan. Shuningdek, moslashuv jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni yengib o'tish usullari, oila va ta'lim maskanining hamkorligi hamda ijtimoiy moslashuvning bolaning kelajakdagi shaxsiy rivojlanishidagi ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy moslashuv, pedagogik faoliyat, bolalar rivojlanishi, muloqot ko'nikmalari, yangi muhit, ijtimoiy pedagog, ruhiy xotirjamlik, tengdoshlar bilan munosabat, ijtimoiy tajriba.

Kirish: Har bir bola tug'ilganidan boshlab doimiy ravishda o'zgarib turadigan ijtimoiy muhitda yashaydi. U avval oilada, keyin bog'chada, so'ngra maktabda va keng jamiyatda o'z o'rnini topishga harakat qiladi. Bu jarayon "ijtimoiy moslashuv" deb ataladi. Moslashuv bu bolaning yangi sharoitlarga ko'nikishi, odamlar bilan til topishishi va jamiyat tomonidan o'rnatilgan tartib-qoidalarni qabul qilishidir. Ijtimoiy pedagogik faoliyatning asosiy maqsadi ham aynan mana shu jarayonni yengillashtirish va bolaning qiynalmasdan yangi muhitga kirib ketishiga yordam berishdan iboratdir. Bolaning yangi muhitga qanchalik tez va muvaffaqiyatli moslashishi uning kelajakdagi hayotiga kuchli ta'sir qiladi. Agar bola yoshligidan odamlar bilan muloqot qilishni, muammolarni hal qilishni va qoidalarga amal qilishni o'rgansa, u ulg'ayganida jamiyatda o'z o'rnini oson topadi. Aksincha, moslashuv jarayoni qiyin kechgan bolalarda o'ziga ishonchsizlik, tortinchoqlik yoki tajovuzkorlik kabi salbiy holatlar kuzatilishi mumkin. Shuning uchun ham ijtimoiy pedagoglar bolaning har bir qadamini kuzatib, unga kerakli yo'nalish berishlari shart. Ijtimoiy moslashuv deganda bolaning o'zi yashayotgan muhit bilan uyg'unlikda bo'lishi tushuniladi. Bu faqatgina bir joyga borib kelish emas, balki o'sha yerdagi odamlar bilan do'stlashish, muhitning talablarini bajarish va o'zini o'sha jamoaning bir qismi deb his qilishdir. Bolalar uchun moslashuv ko'nikmalari juda muhim, chunki ular orqali bola o'z ehtiyojlarini qondirishni va boshqalar bilan hisoblashishni o'rganadi. Moslashuv jarayoni ikki tomonlama bo'ladi. Bir tomondan, bola yangi muhitga moslashadi, ikkinchi tomondan esa muhit ham bolaga o'z ta'sirini o'tkazadi. Ijtimoiy pedagog bu jarayonda ko'prik vazifasini bajaradi. U bolaning qobiliyatlarini o'rganib, unga qaysi yo'nalishda yordam kerakligini aniqlaydi. Tetik va ijtimoiy faol bola har qanday yangilikni zavq bilan qabul qiladi, bu esa uning ruhiy sog'lomligidan dalolat beradi. Bolaning hayotidagi eng katta o'zgarishlardan biri bu uydan chiqib ilk bor jamoaga qo'shilishidir. Bog'cha yoshidagi bola uchun bu katta sinovdir. U endi faqat ota-onasi bilan emas, balki begona bolalar va kattalar bilan muloqot qilishi kerak. Ijtimoiy pedagog bu davrda bolaning o'yinlarga qo'shilishi, o'z ashyolarini boshqalar bilan bo'lishishi va guruh qoidalariga rioya qilishini ta'minlaydi. Maktab davri esa yanada mas'uliyatli bosqichdir. Endi boladan nafaqat o'ynash, balki

o'qish, vazifalarni bajarish va intizomga bo'ysunish talab qilinadi. Maktabdagi ijtimoiy moslashuv bolaning o'quv faoliyatiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq. Agar bola sinfdoshlari bilan til topishsa, o'qituvchisini tushunsa, u darslarni ham yaxshi o'zlashtiradi. Ijtimoiy pedagog maktabda bolaning o'zini qulay his qilishi uchun sharoit yaratadi, tushunmovchiliklarni hal qiladi va boladagi qo'rquvni yo'qotishga harakat qiladi. Ijtimoiy pedagogning ish faoliyati juda keng qamrovli. U birinchi navbatda bolaning ijtimoiy holatini tashxis qiladi. Ya'ni, bola nima uchun boshqalar bilan gaplashmayapti yoki nega o'zini yomon tutmoqda kabi savollarga javob izlaydi. Shundan so'ng, pedagog maxsus reja tuzib, bola bilan alohida va guruh bo'lib ishlaydi. Pedagogning yana bir vazifasi bolaga muloqot qilish madaniyatini o'rgatishdir. Bunga salomlashish, yordam so'rash, rahmat aytish va o'z fikrini muloyimlik bilan tushuntirish kabi ko'nikmalar kiradi. Shuningdek, pedagog bolalarni jamoaviy ishlarga jalb qiladi. Jamoaviy o'yinlar va vazifalar orqali bolada "biz" degan tuyg'u shakllanadi. Bu esa o'z navbatida bolaning muhitga moslashishini bir necha barobar tezlashtiradi. Hamma bolalar ham yangi muhitga osonlikcha ko'nika olmaydi. Ba'zi bolalar uzoq vaqt yig'laydi, boshqalari esa guruhga qo'shilmasdan bir chetda qarab turadi. Bunday holatlar "dezadaptatsiya" deb ataladi. Bunga sabab bolaning haddan tashqari erka bo'lib o'sgani, muloqot tajribasining kamligi yoki oiladagi nosog'lom muhit bo'lishi mumkin. Ijtimoiy pedagog bunday vaziyatlarda bolaga bosim o'tkazmasdan, uni qiziqtirish yo'lini izlaydi. Masalan, bolaning yoqtirgan o'yinchog'i orqali muloqot boshlash yoki unga kichik bir mas'uliyatli vazifa topshirish mumkin. Bolaning har bir kichik muvaffaqiyatini maqtash va uni rag'batlantirish uning o'ziga bo'lgan ishonchini qaytaradi. Eng muhimi, bolaga yangi muhit unga xavf solmasligini, aksincha bu yerda uni do'stlar va qiziqarli voqealar kutayotganini ko'rsatish kerak. Bolaning ijtimoiy moslashuvida oilaning o'rni beqiyos. Ijtimoiy pedagog faqat bola bilan emas, balki uning ota-onasi bilan ham doimiy muloqotda bo'lishi kerak. Ota-onalar farzandi yangi muhitga borganda uyda unga qanday munosabatda bo'lishlari kerakligini bilishlari lozim. Masalan, boladan bog'cha yoki maktab haqida faqat ijobiy narsalarni so'rash, uning yangi do'stlari bilan qiziqish tavsiya etiladi. Agar uyda boshqa qoidalar, bog'chada esa boshqa qoidalar bo'lsa, bolaning boshi qotib qoladi va moslashishi qiyinlashadi. Shuning uchun ijtimoiy pedagog ota-onalarga maslahatlar berib, tarbiya usullarini birlashtirishga harakat qiladi. Birgalikdagi harakatlar natijasida bola o'zini har ikki joyda ham xavfsiz va baxtli his qiladi. Bu esa uning ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Moslashuv ko'nikmalarini shakllantirishda turli pedagogik usullardan foydalaniladi. Ulardan eng asosiysi o'yindir. O'yin orqali bola hayotdagi turli vaziyatlarni mashq qiladi. Masalan, "Do'konda", "Kasalxonada" yoki "Mehmonchilikda" kabi rolli o'yinlar orqali bola odamlar bilan qanday muloqot qilishni o'rganadi. Yana bir usul bu suhbatlardir. Ijtimoiy pedagog bolalar bilan turli mavzularda gaplashib, ularning fikrini eshitadi. Bu bolada o'z fikrini aytish va boshqalarni tinglash qobiliyatini o'stiradi. San'at bilan shug'ullanish, rasm chizish yoki loydan narsalar yasash ham bolaning ichki qo'rquvlarini chiqarib tashlashga va xotirjam bo'lishiga yordam beradi. Bunday mashg'ulotlar davomida bola boshqa bolalar bilan o'zaro fikr almashadi va hamkorlik qilishni o'rganadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, bolalarda moslashuv ko'nikmalarining shakllanishi ularning butun hayoti uchun poydevor vazifasini o'taydi. Ijtimoiy pedagogik faoliyat esa bu poydevorni mustahkam qo'yishga xizmat qiladi. Moslashuv bu shunchaki o'zgarishlarga ko'nikish emas, balki yangi sharoitda o'zligini yo'qotmasdan rivojlanish demakdir. Agar bola yangi muhitda o'zini erkin his qilsa, atrofdagilar bilan do'stona munosabatda bo'lsa, demak, uning ijtimoiy moslashuvi muvaffaqiyatli o'tgan.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev Shavkat Miromonovich. 2021.
2. Nishonova Z.T. Bolalar psixologiyasi va ularning ijtimoiy muhitga moslashuv xususiyatlari 2022.
3. Tolipov O'.Q. Ijtimoiy pedagogika: zamonaviy yondashuvlar va metodlar. 2021.
4. Xolmatova M. Ijtimoiy pedagogik faoliyatda oila va maktab hamkorligini tashkil etish. 2020.
5. Shukurova A. Bolalarning ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi. 2023.